

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Természettudományi Kar
Földtudományok Doktori Iskola

**Dunaújváros kulturális infrastruktúrájának
térbeli megjelenése és területi különbségeinek
összefüggései**

PhD értekezés tézisei

Varga Anita

Témavezető:
Dr. habil Trócsányi András PhD
egyetemi docens

PÉCS, 2012

- A doktori iskola neve:** PTE Földtudományok Doktori Iskola
Vezetője: Dr. Dövényi Zoltán DSc
egyetemi tanár, a földrajztudomány doktora
PTE TTK Földrajzi Intézet
- A doktori témacsoport címe:** Kulturális földrajz
Vezetője: Dr. habil Trócsányi András PhD
egyetemi docens
PTE TTK Földrajzi Intézet
- A disszertáció tudományága:** Kulturális földrajz
Témavezetője: Dr. habil. Trócsányi András
PhD egyetemi docens
Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai
Tanszék
PTE TTK Földrajzi Intézet

Témaválasztás, szakirodalmi előzmények

Egy volt szocialista város kulturális életének átfogó értékelése, a piaci folyamatok térnyerésével járó változások jelenségeinek hatását elemző kutatás közérdeklődésre tarthat számot. A szocialista típusú, új alapítású városok kutatásának szándéka sajátos történelmi múltjuknak, ideológiájuknak, válságkezelési stratégiáiknak köszönhetően a mai napig szerves részét képezi a különböző kutatási területek programjainak. Az új városok speciális fejlődéstörténete alapvetően meghatározza a kultúrához való viszonyukat. A kezdetben determinisztikus kapcsolatrendszer a városfejlődésidőszaka alatt átalakult. A kutatás alapkérdése, hogy miként befolyásolta az emberek viszonyát a mindennapi élethez a gondoskodó paternalista államszervezet.

Az ember társadalmi, gazdasági, kulturális jellegű tevékenységének intenzitását, fizikai kereteit alapvetően befolyásolja a település, ahol él. A település az ember, a társadalom létezésének alapvető formája. A természeti feltételek és adottságok, az épített környezet összetevőinek, valamint a társadalmi-gazdasági jelenségek együttesének változása kölcsönösen hat a térbeli koncentrációra. Lehetővé teszi az ott élők fizikai és szellemi igényeinek kielégítését. A tér és a település kapcsolatrendszere magában foglalja a közösség múltját és jelenét. A mindenkori társadalmi-gazdasági viszonyrendszer változása hatást gyakorol a rejtett és kinyilvánított szükségletek kielégítésére. Az ismétlődő ugyanolyan irányú mozgások speciális térkapcsolatokat alakítanak ki, hasonlóan a személyekhez kötődő térhasználathoz. A térkapcsolatok összessége jelenti a térkapcsolatok vázát.

A témaválasztás és a kutatás tárgya Dunaújváros kulturális intézményrendszerének vizsgálata térszemléletben. A munka áttekinti Dunaújváros lakosságának kulturális igényeit, elvárásait (kereslet) és tapasztalatait, valamint a város kulturális intézményeinek kínálatát, lehetőségeit, hiányosságait, problémáit. Feltérképezi, hogy a lakosság kulturálódási szokásaiban hogyan érvényesülnek az új értékekkel jellemezhető keresleti elemek és milyen mértékű a megszokott, hagyományos értékekhez való ragaszkodás. A felmérések adatai alapján a feltárt eredményekből levont következtetések visszacsatolhatóvá válnak valamennyi érintett fél, azaz mind az intézmények, mind a döntéshozók, fenntartók számára. A doktori munka indokoltságát alátámasztja, hogy Dunaújváros Megyei Jogú Város jelenleg kis számban rendelkezik a kulturális intézményrendszer működésére vonatkozó elemzésekkel és vizsgálati eredményekkel (DUNAÚJVÁROS VÁROSMARKETING TERVE 2005, DUNAÚJVÁROS VÁROSSTRATÉGIAI TERVE 2006, DUNAÚJVÁROSI KISTÉRSÉG KÖZOKTATÁSI FELADATELLÁTÁSI, INTÉZMÉNYHÁLÓZAT-MŰKÖDTETÉSI ÉS FEJLESZTÉSI TERVE 2008-2014 2008).

Az urbanizáció folyamatának eredményeképpen születnek a városok. Napjainkban megfigyelhető tendencia, hogy a népesség nagy része városokban lakik. Tulajdonképpen a települések és az őket körülvevő környezet egyensúlya megváltozik. A városok egyre inkább elveszítik egységüket, a határok elmosódnak. A folyamatok hatást gyakorolnak a térszerkezetre, mely eredményeként a városi lakosság magasabb színvonalú kulturális, egészségügyi, oktatási ellátást és jobb életformát igényel. A teljes városkép és a lakosság életritmusa nagymér-

tékben átalakul. Az urbanizáció folytán a lakosság életfeltételei javulnak, ugyanakkor a folyamatok a gazdasági változások és iparfejlesztés következményeként számos kedvezőtlen környezeti hatás alapjává válhatnak.

A demográfiai, migrációs mutatók és a térségi infrastruktúra kapcsolatrendszerének komplexitása, a város kulturális életére gyakorolt hatásának elemzése közérdeklődésre tarthat számot. Dunaújváros kulturális életének aktív résztvevőjeként személyesen is érintett vagyok.

A munka során vizsgálhatóvá vált, mely természeti, társadalmi, gazdasági és kulturális tényezők határozták meg a város kialakulását és fejlődését. Elsődleges szempont volt a dunaújvárosi lakosság kulturális szokásainak feltérképezése. Az elemzés és a következtetések levonása az általam készített komplex kutatási modell segítségével történt. Szekunder kutatási adatok segítségével Dunaújváros jellemző adatai összehasonlíthatóvá váltak más új típusú szocialista városok és megyei jogú városok adataival. A szocialista típusú városok vizsgálatával számos kutató foglalkozott, akik között alapvető véleménykülönbségek vannak abból a szempontból, hogy mely települések kapcsán használható a szocialista városok elnevezés. A szocialista városok közös sajátossága, hogy mindegyik rövid történelmi múlttal rendelkezik. Funkcionális szempontból gazdasági és ipari céllal alapították ezeket a településeket. Az új városok olyan központilag pontosan tervezett települések, melyek állami források közreműködésével meghatározott gazdasági, társadalmi és ideológiai célokat valósítanak meg.

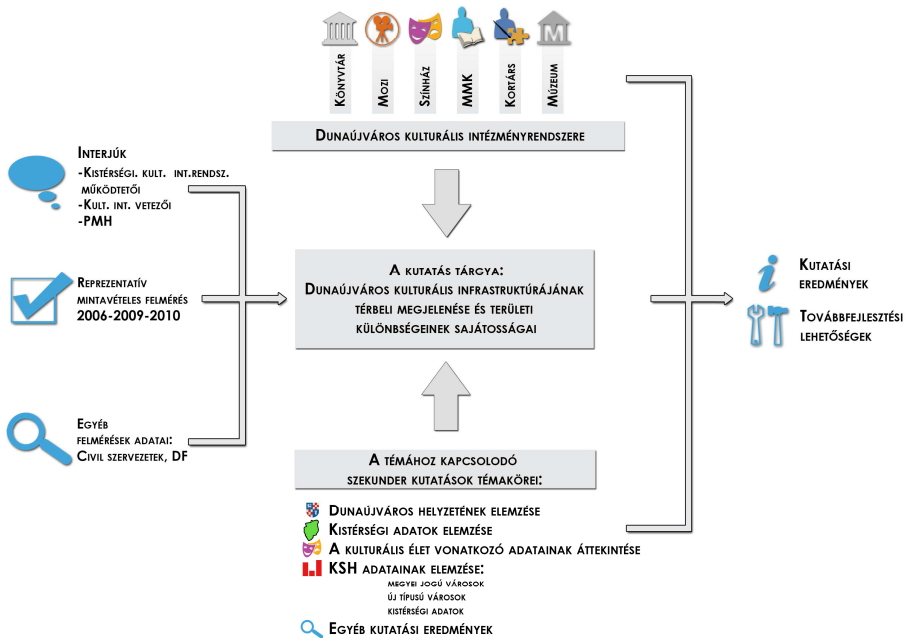
A kutatás célja

A kutatás fő célját a város nyújtotta kulturális, művelődési és szabadidős tevékenységekkel kapcsolatos lakossági vélemények megismerése képezte. Az értekezés célja, hogy a dunaújvárosi lakosság körében végzett adatgyűjtések (2006, 2009) alapján megvizsgálja a város kulturális földrajzi adottságait. Fel kívánta térképezni a lakosság kulturális szokásait, a kulturális intézményrendszer működésének jellegzetességeit és a szolgáltatások minőségét. A felmérés eredményeinek segítségével javaslatokat kívánt tenni a fejlesztéshez. A vizsgálat keretében a kulturálódási, művelődési és szabadidő-felhasználási szokások sajátosságainak vizsgálata és azok földrajzi megoszlása egyaránt fontosak voltak. Dunaújváros kulturális infrastruktúrájának adatai összevetésre kerültek más új típusú városok és megyei jogú városok adataival. A kutatás gyakorlati megvalósítása a 1. ábrán látható kutatási modell alapján történt. A modell alapja, hogy a rendelkezésre álló ágazati szekunder kutatási adatokat ötvözi a kutatási témához kapcsolódó elsődleges kutatási adatokkal.

A kutatási modell bemenő adatai három csoportba sorolhatóak, melyeket a következő felsorolás összegez:

- A gazdasági-társadalmi életet befolyásoló, az intézményrendszer működésére valós hatást gyakorló közreműködők személyes véleményét megfogalmazó interjúk adatai.

- A városlakók, mint kulturális intézményrendszert felhasználók többkörös, reprezentatív igényfelméréséből származó adatai.
- Egyéb, a kutatási témával relációban lévő felmérések adatai.

1. ábra. Kutatási modell

Forrás: Kutatási adatok alapján szerk. VARGA A. 2009

A dolgozat fontos részét képezte a tényleges összehasonlításokra való törekvés a magyarországi szocialista típusú, új alapítású, megyei jogú városok vonatkozó adataival. A kutatás

áttekintette a Dunaújváros környéki településekre jellemző agglomerációs jelenségeket és a szuburbanizációs folyamatokat. Elemzésre került Dunaújváros térségi, interregionális szerepköre.

A bemenő adatok, információk, kutatási eredmények összevetése alapján vált meghatározhatóvá Dunaújváros térbeli megjelenése és területi különbségeinek hatása a kulturális infrastruktúra működésére. A kutatási eredmények segítségével a továbbfejlesztés lehetőségei fogalmazódtak meg. A kutatás jellegét meghatározta, hogy jelenleg nem áll rendelkezésre pontos információ a szóban forgó problémák jellegéről és kiterjedéséről.

A vizsgálat arra a kérdésre kereste a választ, hogy miként vélekednek a kultúráról a városlakók, mint a szolgáltatást igénybevevők, és a kulturális intézmények vezetői, mint a kínálati oldal képviselői. A hipotézisek főként a szabadidős, művelődési, kulturálódási szokásokra, valamint a kulturális intézményekhez fűződő viszonyra vonatkoztak. Mindezek alapján az alábbi hipotézisek vizsgálatára került sor:

- **Dunaújváros Megyei Jogú Város kulturális életének sajátosságaira vonatkozó hipotézisek:**

1. tézis: Kutatási adatokkal alátámasztható, hogy a város kulturális élete determinisztikus. A normatív szabályozásnak és finanszírozásnak köszönhetően kiszámítható alaptevékenységeket folytat a város. A civil szervezetek szerepvállalása elenyésző.

2. tézis: A változó dunaújvárosi gazdasági, társadalmi környezet hatása, demográfiai, migrációs folyamatok, valamint a térségi infrastruktúra jellemzői egyaránt negatívan befolyásolják a város kulturális életét.

• **A kulturális fogyasztási szokások változására vonatkozó megállapítások:**

3. tézis: A város lakosságának kulturálódási szokásait pozitívan befolyásolja a kulturális intézmények földrajzi elhelyezkedése.

4. tézis: A kulturális fogyasztási szokások mértékének negatív irányú változása összhangban van más új típusú és megyei jogú városok tendenciáival.

• **A kulturális intézményrendszer működésének áttekintését vizsgáló hipotézis:**

5. tézis: A kulturális intézményrendszer elemei egymástól függetlenül, önállóan működnek a helyi önkormányzat koordinálásával. A kínálat felhasználói igényekhez történő alakítása a visszacsatolás esetlegessége miatt nem jellemző.

A kutatás eszközei és módszertana

A téma, és egyben a város kulturális földrajzi helyzete miatt vetődött fel a módszerek sokrétű alkalmazásának alap gondolata (1. ábra). A cél többféle szempontból és megközelítésből árnyalt és tudományosan megalapozott kulturális földrajzi térkép

készítése. A nehezen számszerűsíthető adattömeg elemzése kapcsán elsősorban a társadalomtudományokhoz kötődő vizsgálati módszereket alkalmaztunk. A vizsgálatok anyaga elsősorban kérdőívek, interjúk, szakértői vélemények, becslések segítségével valósult meg. Emellett az adatbázis- és táblázatkezelő, valamint a statisztikai programcsomagok közül az SPSS, illetve a T-STAR adatbázis használata vált szükségessé.

Az értekezés három fő kutatási módszerre épült: (1) a szakirodalom és a statisztikai adatok áttekintésére, (2) reprezentatív mintán alapuló kérdőíves felmérésekre és (3) strukturált mélyinterjúkra. A kapcsolódó szakirodalom (várostörténeti dokumentumok, kordokumentumok és intézménytörténeti írások) tanulmányozását követően került sor a reprezentatív mintán alapuló kérdőíves felmérésekre (2006, 2009). Az adatok feldolgozása a leíró statisztika eszközeivel történt. A mélyebb összefüggések feltárása és értékelése matematikai-statisztika módszerek alkalmazásával folyt. A kérdőíves felmérések eredményeinek összesítését követően a strukturált mélyinterjúk módszerével folytatódott a vizsgálat, melyek Dunaújváros kulturális intézményeinek vezetőivel készültek. A kérdőívekre és a kutatás alap paramétereire vonatkozó tényeket az 1. táblázat szemlélteti.

A megkérdezés kizárólag a tizenöt év feletti dunaújvárosi lakosság körét érintette, mert ezen életkor felett ítéltető meg tényszerűen a kutatásban szereplő kérdések többsége. A megkérdezés a város lakosságának 1%-át érintette, 518 főt. A visszaérkezés és az egyéb hiányosságok (például kitöltetlen kérdőívek) hatására a mintákon módosítani kellett. Azok a kérdőívek, amelyek nem tartalmaztak adatokat, illetve hiányosak

voltak, nem kerültek feldolgozásra. A módosított minta megtartotta arányait, de száma lecsökkent négyszáznyolcvanhétre. Így a feldolgozás alapjául ez a kérdőív mennyiség szolgált. Néhány kérdésre a válaszadók nem adtak pontos válaszokat, vagy nem tudtak válaszolni, így sok esetben az adatsorok között 1% alatti eltérések lehetségesek.

Módszer	Időpont
Városlakók körében végzett adatfelvétel	2006. május 1. – június 30. 2009. július 6. – július 24.
Személyes megkeresésen alapuló strukturált mélyinterjú kulturális intézmények vezetőivel, vagy munkatárssal	2006. július 15. – augusztus 15. 2007. július 9. – augusztus 10. 2009. augusztus 3. – augusztus 28.
Személyes megkeresésen alapuló strukturált mélyinterjú Dunaujvárosi Kistérséghez tartozó települések vezetőivel	2010. július 5. – szeptember 30.
A kérdőív struktúrája	
Fő kérdések (70 darab)	
Alkérdések (28 darab)	
Zárt kérdések (55 darab)	
Nyitott kérdések (22 darab)	
Vegyes kérdések (21 darab)	
Összesen: 98 darab kérdés	

1. táblázat A kérdőívre vonatkozó alap paraméterek

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal 2001-es adatai alapján szerk. VARGA A. 2009

A kutatási minta

	Iskolai végzettség						Σ fő
	8 általános		középfok		felsőfok		
Életkor	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	
15–29	55	45	20	23	3	5	151
30–49	58	58	20	30	10	10	186
50–64	30	40	15	15	5	5	110
65 –	33	20	8	5	5	0	71
Σ fő	176	163	63	73	23	20	518

2. táblázat A kutatási minta megoszlása (fő)

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal 2001-es adatai alapján szerk. VARGA A. 2009

Eredmények

Dunaújváros Megyei Jogú Város kulturális életének sajátosságaira vonatkozó hipotézisek

1. Tézis

Kutatási adatokkal alátámasztható, hogy a város kulturális élete determinisztikus. A normatív szabályozásnak és finanszírozásnak köszönhetően kiszámítható alaptevékenységeket folytat a város. A civil szervezetek szerepvállalása elenyésző.

Dunaújváros városi rangra emelkedésekor mesterségesen kialakított, hagyományokkal és helyi alkotókkal nem rendelkező település volt. A város alapításának idején a szocialista gazdaság- és iparpolitika hatására a gazdasági és társadalmi viszonyok alakulása erőteljesen függött az állam szerepvállalásától. A szocialista hatalmi rendszer szerint az úgynevezett szocialista típusú urbanizáció, az állami tulajdonviszonyok, valamint a

térbeli folyamatok állami irányítása megszüntetik a felmerülő nehézségeket. Szirmai Viktória kutatásai alapján számos társadalmi jellegű probléma volt jelen Dunaújvárosban (például deviáns jelenségek, bűnözés, kiemelten magas válási arány, különböző társadalmi-gazdasági helyzetű lakónépesség beilleszkedésének nehézségei, szocializációs problémák, értékválság) (Szirmai V. 1988).

A város fejlődésével egy időben (párhuzamosan) jött létre a kulturális intézményrendszer – tagolt, szervezett – ma is működő formája. A város kulturális életének kialakítására jellemző, hogy a szocialista művészetpolitika célul tűzte ki az értékes alkotások közkinccsé tételét a társadalom szélesebb rétegei számára.

A kor akkori megítélése szerint a kulturális élet sokszínűsége a városban élő művészekén, a közművelődés szakemberein és a művelődéspolitikai irányítóin múlt, elsősorban nem a városlakók közreműködésén alapult. A kulturális élet működtetésében markáns szerepet vállaló kultúrpolitika hozta létre és működtette a Sztálinvárosi Szórakoztatóipari Vállalatot. Az új város Dunapentelére települt, annak hagyományait azonban kezdetben figyelmen kívül hagyta. Az épülő Sztálinváros kulturális helyzetét kezdetben az esetlegesség jellemezte. A város gazdasági és társadalmi viszonyai jellemzően a kilencvenes évek végén kezdtek megváltozni. A kulturális élet működésének alapját a közönségszervezés jelentette. Ennek a gondolatmenetnek a hatása a mai napig érezhető valamennyi érintett fél tekintetében. A történelmi városokban lezajló lassú szerves fejlődés és átalakulás itt nem klasszikus formájában valósult meg.

A megváltozó gazdaságszerkezet maga után vonta további társadalmi feszültségek megjelenését, erősödését. A kulturális intézményrendszer összességében nem alakult át a rendszerváltás után. A kultúra támogatásának legfontosabb pillére a mecenatúra, valamint az ipari nagyfoglalkoztatókhoz kapcsolódó támogatási rendszer volt. A szocializmus időszakában kiemelt mértékben működő támogató tevékenység miatt rejtve maradtak az igények és a konkrét megvalósítás eltéréseiből fakadó feszültségek. A gazdaságszerkezet átalakításával a korábbi támogatási tevékenység jelenléte elenyészővé vált. A vállalkozói kedv alacsonyabb maradt, mint más régiókban. Új támogatási forma nem kapcsolódott a folyamathoz. A piacgazdaság nem kedvezett a szektorok és területek integrációjára irányuló beavatkozásoknak, a fenntartók, befektetők számára a kultúra finanszírozása rövidtávon nem jövedelmező.

Az intézmények kijelölt közreműködőivel készített interjúk tanúsága szerint az intézmények vezetői jellemzően úgy gondolják, hogy a működés színvonala megfelelő. Helyzetértékelésük alapján a körülmények által behatárolt térben működtetik a szervezeteiket. Nem fogalmaztak meg hosszú távú célkitűzéseket, fejlesztési irányokat, legfőbb célként az intézmények fennmaradásának biztosítását tüzték ki. Kizárólag a Bartók Kamaraszínház és Művészetek Házának igazgatója nyilvánította ki elégedettségét és fogalmazta meg fejlesztési javaslatait. Sajátosságaiból fakadóan a színház a kulturális intézményrendszer legjobban működő eleme.

A rendszerváltás politikai, gazdasági és társadalmi átalakulása teret nyitott a civil szféra kibontakozásának. A nonprofit szektor képviselőinek száma nagymértékben növekedett, ugya-

nakkor a társadalomban betöltött szerepük nem tisztázott. A szektor erősödésének alapvető oka volt az új társadalmi igények megjelenése, amelyeket az állami és a piaci szektor sem tudott kielégíteni. Ennek eredményeképpen szükségessé vált a társadalom önszerveződő folyamatainak erősödése. A civil szervezetek képezik az állam, a piac és a társadalom közötti kapcsolatot. A döntési folyamatokban szerepük kiegyensúlyozatlan. Dunaújvárosban a civil szféra és vállalkozók közötti együttműködés, információáramlás nem kellően hatékony.

Tevékenységi kör szerinti besorolásban négy olyan fő terület van (kultúra/közművelődés; szabadidő/hobbi; sport; oktatás/nevelés), melyeket a KSH is vizsgál a nonprofit szervek működése kapcsán. A kulturális értékekkel, közművelődéssel foglalkozó civil szervek száma megyénként heterogén képet mutat. A legmagasabb értéket Pest megye képviseli. A többi megyét vizsgálva megállapítható, hogy kultúrával foglalkozó civil szervezetekben legerősebb Borsod-Abaúj-Zemplén, míg leggyengébb Nógrád megye. Fejér megye a kulturális élet területén működő szervek számát tekintve az országos átlag (296 kulturális civil szervezet) alatt van.

A tevékenységi körök szerinti besorolást vizsgálva Fejér megyében a szabadidős tevékenységek területén működő civil szervek száma a legmagasabb. A nonprofit szektor által képviselt három legnépszerűbb terület a szabadidő, sport és oktatás. A legkisebb aktivitás a szociális ellátás és a szakmai, gazdasági érdekképviselőket kapcsán mutatkozik.

A működés hatékonyságának egyik kulcskérdése, hogy milyen fokú az együttműködési hajlandóságuk és érdekérvényesítő képességük. A városban 2004-ben létrejött Dunaújvá-

rosi Civil Szervezetek Érdekegyeztető Tanácsa megpróbálja összefogni a nonprofit szféra résztvevőit és elősegíteni az érdekek megvalósulását. Dunaújváros Megyei Jogú Város honlapján 185 civil szervezetet tart számon. Az eredmények alapján elmondható, hogy a dunaújvárosi civil szervezetek működnek. A szervezetek által kínált szolgáltatások általában mindenki számára hozzáférhetők, valamint többnyire jellemző a rendezvény-és programszervezés. A civil szféra számára legfontosabb bevételi forrást az önkormányzati, illetve pályázati támogatások jelentik.

Az utóbbi években Dunaújváros esetében is érzékelhető tendencia, hogy a civil szféra működése és fenntarthatósága számos akadályba ütközik. Negatív tényezőként érvényesül az trend, hogy az állami támogatások mértéke csökken, így az együttműködés helyett a nonprofit szektor rákényszerül a versenyre a források megszerzése érdekében. Ellentmondásos a helyzet, mert a kutatási adatok szerint lenne igény az összefogásra, ugyanakkor a versenyhelyzet gátat szab a hatékony együttműködésnek. Összességében megfogalmazható, hogy a civil szervezetek hatékonyságát elősegítené a célzottan megfogalmazott stratégia és megfelelő mértékű forrásbevonás.

2. Tézis

A változó dunaújvárosi gazdasági, társadalmi környezet hatása, demográfiai, migrációs folyamatok, valamint a térségi infrastruktúra jellemzői egyaránt negatívan befolyásolják a város kulturális életét.

A piacgazdaságra történő átállás a kultúra területén is változásokat eredményezett. Az egyes területeket érintő kedvezmények megszűntek, a kulturális szolgáltatások igénybevétele nagyobb ráfordítást igényelt. Megváltozott a társadalom igényének összetétele, bővült a kínálat, átstrukturálódás ment végbe.

A megyei jogú városok költségvetésében a kulturális finanszírozásra fordítható kiadások mértéke megközelítőleg 4%. Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzata a kultúrára fordított finanszírozás mértékeként a vizsgált időszakban 2,1%-ot határozott meg.

Az új város alapításánál az iparosodási folyamathoz kapcsolódó jellemző folyamat a munkaképes korú fiatal szakképzetlen/szakképzett munkaerő letelepítése. Ebben az időszakban a társadalmi mobilitás fő iránya a faluból városba történő vándorlás. Segéd munkások, szakmunkások, értelmiségiek bevándorlása egyaránt jellemző volt. Ez a tendencia alapvetően meghatározta a város demográfiai viszonyait. Az első három évben a letelepedettek magas számban változtatták meg foglalkozásukat. Új életmódot és foglalkozást választva, részben kényszerből, részben szükségszerűségből az új élet reményében. Ez a jelenség hatott a demográfiai folyamatokra, az iskolarendszer és kulturális intézményrendszer működésére. Az új város népességmegtartó ereje miatt a népesség növekedése a hagyományos történelmi városok értékeihez képest robbanásszerűnek volt mondható. Dunaújváros lakosságszáma az országos tendenciáktól (1981) eltérően csak a kilencvenes évek elejétől csökkent érezhetően, ami a természetes fogyás mellett leginkább a migrációs veszteségnek volt köszönhető. 1990 és 2005 között a város lakosságszámának változásában a (Székesfehé-

várra és Budapestre irányuló) vándormozgalom volt a meghatározó, amely leginkább a fiatal, mobilis munkaerőt érintette. Az elvándorlás a városkörnyéki településeket pozitívan érintette, Kisapostag, Nagyvenyim, Kulcs, Rácalmás és Baracs haszonélvezői a változásnak. A város korösszetételének legfőbb jellemzője a 65 évnél idősebbek arányának jelentős növekedése. A 15 évnél fiatalabbak aránya ezzel párhuzamosan közel 9%-kal csökkent. A munkanélküliség 2001-től fokozatosan nőtt, mértéke 2005-ben átlagosan 5%, 2009-ben 8%.

A kulturális intézményrendszer infrastruktúrája a kor elvárásainak megfelelően működött. Az 1990-es évektől az önkormányzati fenntartású intézmények háttérágazata megújult.

A kutatás eredményei szerint a megkérdezettek mindkét felmérés (2006/2009) alkalmával megfelelőnek ítélték az intézmények infrastrukturális jellemzőit. A térségben zajló fejlesztések megítélése azonban megváltozott a vizsgálat időtartama alatt. A fejlesztések sarokpontja a 2007-ben átadott Pentele-híd.

A beruházások (M6-os autópálya, Pentele-híd) a kutatás adatai szerint nincsenek jelentős hatással a város kulturális életére. A 2006-os mérések szerint a városlakók közel 60%-a pozitívan vélekedett a Pentele-híd élénkítő hatásáról, úgy gondolták, hogy a híd átadása serkentően hat majd a kulturális életre. 2009-ben a megítélés negatív irányba változott, azaz a városlakók elvárásai nem igazolódtak. Az intézmények vezetőinek nyilatkozatai megerősítik a kutatási adatokat. Kivételt képez a Bartók Kamaraszínház igazgatójának véleménye.

A vizsgálat időtartama alatt a térségben zajló fejlesztések pozitív megítélése 30%-kal csökkent. A gazdasági visszaesés-

nek köszönhetően elbocsátásokra került sor; a szűkülő munkalehetőségek polarizálják a jövedelmeket, jelentősen csökkentik a (kulturális) infrastruktúrára és szolgáltatásokra fordítható bevételek nagyságát. A jövedelem szerinti megoszlás a normál eloszlás görbéjét követi, de az átlagjövedelem alatt van. A kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy Dunaújváros kistérségi központi szerepének erősödését a Felső-Dunapart, Barátság és Kertváros városrészek lakói prognosztizálták leginkább a negyedek közül. A szkepticizmus a Technikum városrészre volt a legjellemzőbb. A demográfiai, migrációs mutatók, a térségi infrastruktúra jellemző adatai alapján megállapítható, hogy az előregezési, elvándorlási folyamatok negatív hatásait a megvalósított infrastrukturális fejlesztések nem ellensúlyozzák. A városlakók nem használják ki a fejlesztések hatását a korábbinál nagyobb mértékben. Az infrastrukturális beruházások nem hatnak vissza pozitívan a vándorlási folyamatokra. A város népességmegtartó ereje nem nőtt az előrejelzéseknek megfelelően, jelenleg stagnál. A beruházások élénkítése a makrogazdasági folyamatokkal összhangban szintén nem valósult meg a várt ütemben.

A kulturális fogyasztási szokások változására vonatkozó megállapítások

3. Tézis

A város lakosságának kulturálódási szokásait pozitívan befolyásolja a kulturális intézmények földrajzi elhelyezkedése.

A kulturális intézményrendszer elemeinek elhelyezése tudatosan történt. Minden központi feladatot ellátó intézményt a várost átszelő Vasmű út közelében helyezték el. A látogatási szokások alakulásával kapcsolatban az intézmények vezetői megfogalmazták, hogy a földrajzi távolság jellemzően nem befolyásolja a látogatási szokásokat. A város lakói gyalogosan, tömegközlekedési eszközzel és személygépkocsival egyaránt nehézségek nélkül közelíthetik meg az intézményeket.

A látogatási szokások vizsgálata láthatóvá tette, hogy a megkérdezettek 64%-a nem, 20,5%-uk évente vagy félévente egy alkalommal, 15,5%-uk havonta vagy gyakrabban látogatja a kulturális intézményrendszer elemeit.

Az Intercisa Múzeum munkatársa árnyalta a képet, a múzeumpedagógiai órákra vonatkoztatva elmondta, hogy a földrajzi távolság ebben az esetben behatárolja a látogatási szokásokat, a pedagógusnak bele kell férnie a tanóra kereteibe, az intézménytől távol elhelyezkedő iskolák pedagógusai nem tudják az órarendjükbe illeszteni a kihelyezett órát. A civil közönség esetében a látogatási szokásokat alapvetően nem befolyásolja a földrajzi távolság.

A Bartók Kamaraszínház esetében a városlakók látogatási szokásait nem befolyásolja a földrajzi elhelyezkedés, ugyanakkor a megépült dunaújvárosi hídnak pozitív hatása van. Jelentős számban látogatják a Duna bal partján lévő települések lakói, akik korábban elsősorban a kecskeméti Katona József Színház előadásait látogatták. A jelenség valószínűsíthetően a befogadó-színházi jellegnek és a változatosabb programoknak köszönhető. Az ICA-D központi fekvésű, minden irányból jól megközelíthető.

A Kortárs Művészeti Intézet rendezvényeire vonatkozó alapvető megítélés nem változott az eltelt három év során. A megkérdezettek fele nem rendelkezik információkkal az intézmény működéséről. Az intézmény tevékenysége ugyanakkor közérdeklődésre tarthat számot speciális gyűjtőkörének köszönhetően.

A József Attila Könyvtár esetében a látogatási szokások megváltoztak a távhasználat irányába, a könyvtár használatához nem szükséges fizikai jelenlét, így ebben az esetben is bizonyítható, hogy a földrajzi elhelyezkedés és a látogatási szokások között nincs pozitív irányú összefüggés. Előzetes feltételezéssel ellentétben a kulturális intézmények térbeli elhelyezkedése jellemzően nem befolyásolja a városlakók kulturális fogyasztási szokásait.

A kutatás bebizonyította, hogy a megkérdezettek saját bevallásuk szerint nehézségek nélkül jutnak el a kulturális intézményrendszer egyes részeibe, amennyiben erre igényük van. Dunaújváros kulturális intézményrendszerének áttekintése során az alábbi megállapítások tehetők: alapvető tendencia, hogy a legtöbb kulturális intézmény látogatottsága csökken; a rendezvényeken való részvétel és a múzeumi látogatások területén kismértékű növekedés mutatkozik; a közép- és nagyvárosok kulturális rendezvényein való részvételi aktivitás tendenciái hasonlónak váltak; a kisebb településeken élők a kultúráközvetítő intézmények közül leggyakrabban a művelődési házakat látogatják; a különböző fesztiválok, emblemikus rendezvények szerepe felértékelődik.

4. Tézis

A kulturális fogyasztási szokások mértékének negatív irányú változása összhangban van más új típusú és megyei jogú városok tendenciáival.

Összehasonlítva az intézményi ellátottsági szinteket elmondható, hogy országos viszonylatban a méretben és fejlettségi szintben hasonló városokkal egyenrangúnak tekinthető Dunaújváros ellátottsága. A nagy történelmi és kulturális múltra visszatekintő városokkal (Pécs, Győr és Szeged) történő összehasonlítás nem célravezető. Dunaújváros a hasonló népességszámú, de más történelmi múlttal rendelkező városokkal összehasonlítva (Nagykanizsa, Salgótarján, Hódmezővásárhely és Érd) nem mutat negatív képet a kultúráközvetítő intézmények számát és a szolgáltatások színvonalát tekintve. Speciális adottságai, melyek kialakulásához kapcsolódnak, jelenleg nem érintik hátrányosan az intézményrendszer egyes elemeit. Kiemelkedő a települési könyvtárak számának, valamint az állandó színházak tekintetében. A mozitermek száma elegendőnek mondható a város nagyságrendjéhez viszonyítva. A többi városban önálló filmszínház nem található. Gyengéséggként a többi várossal összevetve a közművelődési intézmények alacsony száma határozható meg.

Összességében a Dunaújvároshoz hasonló népességszámú megyei jogú városok intézményi eloszlásának elemzéséből kiderül, hogy a város kulturális intézményrendszere tekintetében jó ellátottsági szintet élvez. A hasonló jellemzőkkel rendelkező településekkel párhuzamot vonva Dunaújváros előnyös helyzetben van.

A szocialista típusú városokkal történő összehasonlítás alapján Dunaújváros 2001-2007 között a legjobb értékeket érte el a mozielőadások és -látogatók számának alakulásában egyaránt. 2006-ban a látogatószám Dunaújvárosban 64 692, míg Tatabányán 16 942 fő volt, 2007-ben Tatabánya előzte meg Dunaújvárost. A változás oka a városban átadott új multiplex mozi volt. 2009-ben a vizsgált két megyei jogú szocialista típusú városban az alábbiak szerint alakult a látogatottság: Dunaújvárosban 43 145 látogató, Tatabányán 127 889 látogató. A színházi előadások számának vizsgálata kapcsán a szocialista jelleg alapján Dunaújváros és Tatabánya vizsgálata releváns. Tatabányán az előadások száma 80 és 90 előadás között változik, míg Dunaújvárosban százas nagyságrend feletti értékek realizálódtak.

A kulturális rendezvények és a közművelődési intézmények számszaki adatait elemezve láthatóvá vált, hogy Dunaújváros rosszabb eredményeket mutat, mint a szocialista típusú városok általában. A város népességszámához viszonyítva kevés kulturális rendezvény számára biztosít helyszínt. A rendezvények számosságát tekintve alacsonyabb népességszámmal rendelkező települések (Oroszlány, Ajka, Százhalombatta) előzik meg. Ezek közül is kiugró értéket mutat Ajka, ahol a vizsgált időintervallumon belül a kulturális rendezvények száma négyszer több volt, mint Dunaújvárosban. A magas rendezvényszám eredményeként Ajka a látogatószám tekintetében is kiemelkedik a szocialista típusú városok rangsorából.

A kulturális fogyasztási szokások mértékének negatív irányú változása összhangban van a megyei jogú városok tendenciáival.

A települési könyvtárak adatait elemezve megállapítható az, hogy az új fogyasztói igényekhez igazodva az alapszolgáltatások köre kibővült. Dunaújvárosnak az országos tendenciákkal történő együtt haladását jelzi, hogy a nagyvárosokhoz hasonlóan csökken a beiratkozott olvasók, a kikölcsönzött könyvek és a leltári állomány száma. A városok méretétől függetlenül, az értékekből leolvasható, hogy a felsőoktatási intézmények jelenléte pozitívan befolyásolja az adatokat. A felsőoktatásban résztvevő hallgatók aktívabban veszik igénybe a könyvtári szolgáltatásokat. A nagy múltú felsőoktatási szereppel bíró városokban (Győr, Szeged, Debrecen) minden negyedik ember beiratkozott olvasója valamelyik könyvtárnak. Dunaújvárosban minden hatodik lakos tagja az intézménynek. A beiratkozott olvasók és a népességszám arányait vizsgálva Sopron adatai mutatják a legjobb értéket, ahol minden második ember könyvtári tag. A vizsgált intervallumon belül a folyamatos emelkedés Szegedet (2002-2007-ig) és Szombathelyt (2001-2006-ig) jellemezte. A regisztrált olvasók számának legmagasabb értékét Szeged mutatta 42 237 fővel. Dunaújváros adatai 2001 és 2003 között növekvő tendenciát mutattak, majd pedig folyamatosan csökkentek, 2009-re 7874 fő a könyvtári tagok száma. Ez a bázisévhez viszonyítva közel 50%-os csökkenést jelent.

A mozilátogatási szokások változását vizsgálva egyértelműen csökkenő tendencia érvényesül. A rendszerváltásnak köszönhetően a mozik üzemeltetése többszektörűvé vált. Az internet térhódítása hatással volt a mozilátogatók számának alakulására. A moziba járás, mint kulturális tevékenység számárányát tekintve visszaesést mutat. A vidéki mozik megszűnése maga után vonta a férőhelyek számának csökkenését. Az elő-

adások számában Dunaújváros megelőzi a hasonló népesség-számú városokat (Érd, Hódmezővásárhely, Salgótarján). A legmagasabb értéket a város 2008-ban érte el 2043 előadással. A városok adatait áttekintve látható, hogy Sopron látogatószámát tekintve kiugróan magas értéket mutat a megyeszékhelyi státusszal nem rendelkező városok körében. Az eltérés sajátos múltjával és földrajzi elhelyezkedésével egyaránt indokolható. A vizsgált időszakban az adott évek magasabb látogatószámának oka, hogy abban az évben a forgalmazott filmek száma nőtt.

A színházlátogatási szokások vizsgálata alapján Dunaújváros a hasonló népesség-számú városok rangsorában 2004-ig az előadások számosságát tekintve vezető helyen állt, majd 2005-től a vezető szerepet Sopron vette át. Látogatószám tekintetében Sopron minden évben megelőzte Dunaújvárost. A megyei jogú városok rangsorában a színházlátogatás aktivitásában a város a középszerű alatti helyezkedik el, megelőzve Szekszárdot és Tatabányát. A legjobb eredményeket a szellemi és kulturális központok (Debrecen, Győr, Pécs, Miskolc, Szeged) mutatják. A nagyvárosokban átlagosan ötször több előadást mutatnak be az érdeklődőknek, mint Dunaújvárosban. Ez az arány a látogatószám vizsgálata kapcsán is érvényes.

A kulturális intézményrendszer elemei közül a muzeális intézmények látogatási tendenciái viszonylag állandónak tekinthetők. A múzeumok kiállításai iránti érdeklődés növekedésében szerepet játszanak a turisztikai folyamatok hatásai. Dunaújváros esetében csökkenő tendencia mutatkozik, a látogatószám 15 543-ról 2009-re 12 984-re esett vissza. A legdinamikusabb növekedés Szekszárd kapcsán látható, 2009-re a bázis-

évhez képest a duplájára nőtt a résztvevők száma. Bővült az intézményhálózat, szabadtéri néprajzi múzeumok, tájházak, emlékmúzeumok épültek. A muzeális gyűjtemények többsége helytörténeti gyűjtemény. A látogatási aktivitás erősen koncentrálódik az idegenforgalmi szempontból meghatározó településekre és azok múzeumaira (Pécs, Eger, Debrecen). A legtöbb látogatót Debrecenben regisztrálták: 2005-ben több mint 240 000 főt. A kiugró értékek az országos hírű rendezvényekhez (Múzeumok Éjszakája, Múzeumok Őszi Fesztiválja) való csatlakozásnak köszönhetőek. Az alacsony látogatószám magyarázata lehet, hogy a vizsgált évben felújítások, átalakítások miatt nem fogadtak vendégeket a múzeumok.

A közművelődési intézmények keretei között működő rendszeres művelődési foglalkozások és alkotó művelődési közösségek alacsony népszerűséggel rendelkeznek a más típusú kulturális tevékenységekhez viszonyítva. Az alkotó közösségek közül a legnépszerűbbek a művészeti csoportok. A rendszeres művelődési foglalkozások közé tartoznak a tanfolyamok és klubok tevékenységei. Dunaújváros a megyei jogú városok rangsorában a középmezőnyben helyezkedik el. Jelentős a nyugdíjas klubok száma. Száznál több alkotó közösséget Pécsen, Egerben, Szolnokon regisztráltak.

A látogatószám emelkedése és a rendezvények számossága között egyenes arányú növekedés nem minden esetben mutatható ki. Az állami támogatások megosztása fontos szerepet játszik a rendezvények létrehozásában. Az állami segítségnyújtás jelentőségét bizonyítja, hogy a 2009-es év a kulturális rendezvények és résztvevők számában is kimagasló eredményeket hozott. A Kulturális Turizmus Évében nagyarányú for-

rásbevonások történtek. A nagyvárosokban (Pécs, Szeged, Debrecen) háromszor több programot tartottak, mint a korábbi években. A megyei jogú városok rangsorában rendezvényszám tekintetében Dunaújváros az országos átlag alatt marad. Kevés a magas színvonalú, nagy tömegeket megmozgató rendezvény. A megyeszékhelyi státusszal nem rendelkező városok közül Érd, Sopron, Salgótarján és Nagykanizsa is megelőzi mind a látogatók, mind pedig a programok számában.

A szektorba történő beruházások jellemzően az állagmegóvásra irányulnak. A szakmai fejlesztési feladatok pályázatok segítségével valósulnak meg. Az intézményrendszerek fenntartói ellenőrző funkciókat látnak el.

A jegyárak piaci ár alatt maradtak a preferált programok esetében. Az emelt árú belépő díjakkal szervezett, ún. „magas kultúrát” képviselő eseményeket jellemzően egy szűk, kvalifikált körből kikerülő réteg látogatja leginkább. A témában keletkezett korábbi kutatási adatokról a megkérdezetteknek nem volt tudomása. Az önszerveződő kulturális kezdeményezések jelen vannak, jelentőségükről egzakt kutatási adatok nem állnak rendelkezésre.

Nem működik egységes információhálózat, csupán esetenként segíti összehangolt terv a munkát. Nincs önálló marketingstratégia, a kultúrára vonatkozó stratégiai fejlesztési célok iránya a közösségi élet aktivizálására, a belvárosok kulturális tereinek felújítására, a városok kulturális eredményeinek, értékeinek, sajátosságainak megtartására, fejlesztésére irányulnak. Feladatként jelentkezik a városok idegenforgalmi vonzerejét növelő kulturális programok, események támogatása, kulturális értékeinek közkinccsé tétele. A megyei jogú városok gazdasá-

gi-társadalmi viszonyainak vizsgálata kapcsán elmondható, hogy a kulturális intézmények állandó önkormányzati támogatás mellett működnek.

Tendenciózusan megjelenik a megkérdozettek körében a tehetségek helyzetbe hozásának kérdése mellett a kultúra, mint gazdaság- és versenyélénkítő ágazat szerepének növelése. Kiemelt cél a turisztikában rejlő kulturális lehetőségek kihasználása. Fontos törekvés a társadalmi kohézió erősítése.

Az országos stratégiai célkitűzéseknek megfelelően a városok nagyobb figyelmet kívánnak fordítani azokra a közművelődési lehetőségekre, amelyek a városlakók életesélyeinek növelését segítik elő. Ismeretek közvetítésével hozzájárulnak a lakosság ismeret- és képzettségi szintjének növeléséhez.

A kulturális intézményrendszer működésének áttekintését vizsgáló hipotézis

5. Tézis

A kulturális intézményrendszer elemei egymástól függetlenül, önállóan működnek a helyi önkormányzat koordinálásával. A kínálat felhasználói igényekhez történő alakítása a visszacsatolás esetlegessége miatt nem jellemző.

A kulturális ágazat bevéletermelő ereje a kiadásokhoz képest alacsony, országos szinten az érdekérvényesítő képessége (a színházak kivételével) gyenge. Nem változik a központi normatíva összege az ágazatra vonatkozóan. A hagyományos értelemben vett közművelődési intézmények helyzete stagnál.

A központi költségvetés kiadásainak csökkentése hátrányosan érintette a közművelődési intézmények működését. A hiányzó források pótlása nehéz feladat az intézményrendszer számára. Az intézmények fenntartói szerint kevés a magas színvonalú kulturális élet megteremtéséhez szükséges forrás. Az intézmények a működtetésükhöz szükséges anyagi fedezetet belépőjegyekkel és különféle támogatások megszerzésével biztosítják.

Bizonyos területeken továbbra is szükséges az állami beavatkozás, azonban mindez mérsékeltebb formában jelenik meg. Előtérbe kerül a közpénzekből, civil szervezetektől és különböző pályázati forrásokból történő finanszírozás. Kulturális intézményrendszerének finanszírozását illetően Dunaújváros speciális helyzetben van, legnagyobb mértékben a korábbi évekhez hasonlóan adott normatívából finanszíroz. Az összeg azonban csak az intézményrendszer fenntartásához elegendő, a fejlesztésre nem jut megfelelő mennyiségű forrás.

A statisztikai adatok a kutatás adataival összhangban alátámasztják az intézményi vezetők azon véleményét, mely szerint a kultúrához való hozzájutást tekintve a lakosság különböző rétegei közötti egyenlőtlenség tovább nő.

A Városi Tanács, majd Önkormányzat az ezredfordulóig látta el a város kulturális életének koordináló, támogató, fenntartó feladatát a Kulturális Irodán, valamint a Kulturális Bizottságon keresztül. Az utóbbi években az Önkormányzat fenntartóként és/vagy támogatóként nem véleményezi az intézmények szakmai törekvéseit. A fenntartó a vezetők kinevezésével közvetett módon, valamint a költségvetés tervezésének idején, a források elosztásával tudja befolyásolni a város kulturális in-

tézményrendszerének működését. Koordináló szerepe egyre inkább háttérbe szorult, a Kulturális Iroda megszűnt, az összehangolás feladata adatkéréssé alakult át. Ezen szervezetek teljesítményére, sikeres működésére vonatkozóan objektív mérőszám, teljesítménymutató nem áll rendelkezésre. Ebben a sajátos helyzetben leginkább infrastrukturális fejlesztések, illetve állammegóvási tevékenység történik. Az állami szerepvállalás visszaszorulásának hatására az intézményrendszer finansziális gondokkal küzd, lehetőségei korlátozottak. Az elemek fenntartása, működőképességük megőrzése létfontosságú, bármelyik intézmény megszüntetése vagy elsorvasztása nehezen pótolható hiányt eredményezne. A kutatás kapcsán a kulturális intézmények képviselői/vezetői az egyedi jövőképek felvázolása mellett megfogalmazták a közös koncepció, stratégia kialakításának fontosságát (a város kulturális koncepciójával összhangban) a szakmai döntési kompetenciák változatlan megtartása mellett. Az elképzelések alapja a pályázati lehetőségek maximális kihasználása. Jelenleg az egyes tématerületek összekapcsolása révén a szakmai egyeztetések eseti jelleggel valósulnak meg. A partnerközpontú szemlélet valamennyi intézmény esetében igazolható, azonban annak gyakorlati megvalósítása nem minden esetben hatékony. A jelenlegi helyzet megoldása nem kizárólag a működtetők feladata, miután a tudatos és visszajáró, a kulturális intézményeket rendszeresen használó látogatók száma a város lakosságához viszonyítva drasztikusan csökkent.

A kultúraközvetítő csatornák újabb formái jelennek meg. Ezek a csatornák hatalmas mennyiségben heterogén minőségű és tartalmú kulturális termék áramlik. A kultúraközvetítő rendszerre jellemző, hogy a hagyományos közművelődési in-

tézmények helyzete stagnál. Ennek egyik oka például a digitalizáció, az internet elérhetőségének szélesedése. A kulturális intézményrendszer elemeinek működéséhez kapcsolódó vizsgálat megállapította, hogy a dunaújvárosi kulturális intézményrendszer kihasználtsága és igénybevétele látványosan csökken.

A törvényi szabályozás mutatja meg, hogy az adott állam mely feladatokat tekinti a legfontosabbnak, a kulturális szolgáltatások (könyvtár, levéltár, közgyűjtemény, múzeumi intézmények, közművelődési intézmények) fenntartása állami vagy önkormányzati feladat-e. A finanszírozás mértéke befolyásolja a szolgáltatás színvonalát. A kutatási eredmények bizonyították, hogy az állami szerepvállalás kockázatkerülővé tette az egyes intézmények döntéshozóit. A normatíva alapvetően meghatározta a működési kereteket. Az intézményrendszer azon eleme, mely nem részesült állami normatív támogatásból, egyéb lehetőségek segítségével fejlesztette saját szervezetét. Ez az elem az intézményrendszer leginkább működő eleme.

A város kultúrához való viszonya ambivalens jellegű. A támogatás jelentős része normatív jellegű (nagyságrendileg 2% a mindenkori önkormányzati költségvetésből, a szinten tartásra és az esetleges fejlesztésekre szükséges 4% helyett). A mecénatúra szerepvállalása elenyésző. A kulturális/szórakoztató rendezvények iránti igény felmérésére a sajátosságok miatt lehetőség volt faktoranalízis (főkomponens elemzés) módszerének alkalmazására. Ennek eredményeként öt különböző kulturális igényű csoport rajzolódott ki. A kulturális helyszínek és rendezvények iránti igények összefüggését az életkor tekintetében vizsgálva az alábbi megállapítások tehetők:

Az életkor előrehaladtával a megkérdezett csoportok elutasították az alábbi szórakozási alternatívákat: blues kocsmá, fiatalok számára biztosított szórakozási lehetőségek, jazz-rock klub, fesztiválok, mozi és a zenés estek. A megkérdezettek igényelnék a gyermektársastánc és az egyéb gyermekrendezvények megrendezését (valószínűsíthetően a saját család létének függvényében). A kor előrehaladtával a megkérdezettek inkább preferálták a zenés szórakozóhelyek létesítését, komolyzenei koncerteket, saját korosztályuknak szóló rendezvényeket és a népművészetet. A fiatalabb életkori csoportokban ezzel ellentétes tendenciák jelentek meg. A látogatási szokások vizsgálata alapján megállapítható, hogy a kutatásban szereplő válaszadók többsége elégedett a rendelkezésére álló kulturális szolgáltatások mértékével és azok minőségével, annak ellenére, hogy többségük nem látogatja rendszeresen az intézményeket. A megkérdezettek véleménye és az interjúk alapján kijelenthetjük, hogy a kulturális intézmények szolgáltatásai (kulturális programok) és a fogyasztói igények nincsenek összhangban egymással. A potenciális közönség szabadidő-eltöltési szokásai nem kapcsolódnak szorosan a megvalósított kulturális programokhoz. A preferált rendezvények között erőteljesen megjelenik az ingyenes – könnyed műfajú, családi – rendezvények iránti igény.

A felhasználói igények változása a közeljövőben is prognosztizálható, a gazdasági visszaesés hatására ebben a szektorban is visszaesés következhet be. Koordinációs szerepe maga után vonhatja a racionalizálási törekvéseket. Az egyes elemek külső források bevonásával határozzák meg működésük új irányait. Az egyes intézmények vezetői innovatív marketingtevé-

kenységet vázoltak fel. Közönségvonzó kulturális attrakciók kerülhetnek előtérbe.

A kultúra finanszírozásban az állam differenciált módon vesz részt. A szektor erősödésének alapvető feltétele a bizalom, az átláthatóság, és az intézményrendszer folyamatos fejlesztése. Az állami szerepvállalás formája és minősége hatást gyakorol ezekre a tényezőkre. A kultúra finanszírozásában résztvevő legfontosabb szereplők az állam, a piaci szereplők és a non-profit szektor.

Az állam alapvető feladata a jogokhoz való hozzájutás biztosítása, beleértve a kulturálódáshoz való alkotmányos alapjogot is. Magyarországon jellemző tendencia, hogy a szakmai tapasztalat mellett a személyes kapcsolatok jelentik a szektorban az érvényesülés első számú alapját. Dunaújvárosban a kulturális intézményrendszer működtetése egy szűk réteg feladata, felelőssége volt és jelenleg is az. A fiatalok aránya a rendszer irányításában nem számottevő.

Az állam szerepvállalása kétirányú: támogató és egyben a működési kereteket is kijelöli, beleértve az elvárásokat a szakmai munkával kapcsolatban. Adókedvezmények biztosításával ösztönözni kell az alternatív kultúrafinanszírozókat a szponzorációra, az erőteljesebb szerepvállalásra. A rendszer sajátossága, hogy a művésznak létre kell hoznia egyedi alkotását, mely magánemberek érdeklődését is felkelti. Ennek a finanszírozási formának feltétele a partnerség.

Az eredmények hasznosítása, a kutatás további irányai

A felmérés adatai alapján a feltárt eredményekből levont következtetések visszacsatolhatóvá válnak valamennyi érintett fél, azaz mind az intézmények, mind a döntéshozók, fenntartók számára. A kutatási adatok és eredmények alapján javaslatok fogalmazódtak meg a továbblépés elősegítéseként.

A doktori kutatás továbbfejlesztésének két iránya rajzolóddott ki a disszertáció elkészítése közben. A két irányvonal egymástól jól elkülöníthető gondolatmenetek szerint tagolható. A kulturális földrajz témakörébe tartozó kutatást térségi és tartalmi irányban egyaránt célszerű folytatni.

A kutatás tartalmi elemeinek megtartása mellett helyénvaló lenne a térszemlélet aspektusából az alábbi csoportosítások vagy a csoportok tetszőleges kombinációjával lefolytatni a vizsgálatokat. A kutatás helyszíne az értelmezés szerint kiterjeszhető Dunaújváros szuburbanizációs övezetére.

A kutatás tárgya kibővíthető a sport, az egészségügy és az oktatás irányába. Továbbfejlesztési lehetőségként jelenhet meg a célcsoport összetételének szegmentálása. A kulturálódási szokások feltérképezése maga után vonhatja a szabadidő eltöltési szokások elemzését. Ennek kapcsán a kulturális intézményrendszerre jellemző látogatási szokások negatív irányú változásának feltételezett okai is felszínre kerülhetnek.

PUBLIKÁCIÓS LISTA

1.1. közlemények, tanulmányok, könyvrészletek, stb.

1. **VARGA A.** (megjelenés alatt): *Motive forces in the cultural life of Dunaújváros.* – In. Regional and Business Studies, Kaposvári Egyetem, Kaposvár.
2. **VARGA A.** (megjelenés alatt): *Dunaújváros kulturális intézményrendszerének térszemléletű vizsgálata.* – In. Modern Geográfia (<http://www.moderngeografia.hu>).
3. **VARGA A.** (megjelenés alatt): *Centrumok és perifériák. Dunaújváros kulturális intézményrendszerének helye a megyei jogú városok között.* – In. Közép-Európai Közlemények, Szegedi Tudományegyetem, Szeged.
4. **VARGA A.** (megjelenés alatt): *Dunaújváros kulturális kapcsolatrendszerének átalakulása 1954-2010.* – In. Comitatus Önkormányzati Szemle. Comitatus Társadalomkutató Egyesület, Veszprém, pp. 79-88.
5. **VARGA A.** 2012: *Dunaújváros kulturális intézményrendszerének helyzetelemzése.* – In. Tudásmenedzsment. Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, Pécs, pp.117-128.
6. **VARGA A.** 2012: *Dunaújváros kulturális infrastruktúrájának térbeli és területi különbségeinek összefüggései.* – In. Tudásmenedzsment, Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, Pécs, pp. 107-116.
7. **VARGA A.** 2012: *The battle between claim and plainness Dunaújváros special features and effect of the social environment on the cultural attitude* – In. HERJ Hungarian Educational Research Journal 1:(3), Pécs, p. -. 16 p.

8. **VARGA A.** 2012: Utazás térben és időben a Stálinvárosi Szórakoztatóipari Vállalattól a Való Világig. – In. Comitatus Önkormányzati Szemle. Comitatus Társadalomkutató Egyesület, Veszprém. pp. 79-89.
9. **VARGA A.** 2009: *A kulturális élet változása négy régió találkozási pontjában.* – In. Szakmai Szemle, MK Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Tanács, Budapest, pp. 209-217.
10. **VARGA A.** 2008: „*Merre tovább melyik úton...*” „*Iparváros kontra kulturális minőségromlás*”. – In. Comitatus Önkormányzati Szemle XVIII/6. 172, Comitatus Társadalomkutató Egyesület, Veszprém, pp. 67-74.
11. **VARGA A.** 2007: *Dunaújváros kulturális életének interregionális hatásai.* – In. VERES L. (szerk.): Duna – Térségi Kohézió. Területfejlesztési Tudományos Egyesület, Gödöllő, pp. 269- 277.
12. **VARGA A.** 2007: *Dunaújváros kulturális földrajza – Kutatás közben (1.).* – In. KISS A. (szerk.): Dunaújváros és Térsége VII. kötet. Főiskolai Kiadó, Dunaújváros, pp. 171-184.
13. **VARGA A.** 2006: *Dunaújváros – kulturális várostérség. Innovációk a térben.* – In. TÉSITS R. – TÓTH J. – ROMVÁRI M. (szerk.): A terület- és településfejlesztés aktuális kérdései. PTE TTK, Pécs, pp. 71-86.

1.2. konferencia előadásokhoz kapcsolódó publikációk

14. **VARGA A.** 2007: *Intézményrendszer egy város szolgáltatásában.* – In. MANKOVICH T. (szerk.): Tavasz Szél Konferencia-kiadvány, Budapest, pp. 323-333.
15. **VARGA A.** 2007: *Kulturális fogyasztási szokások alakulása Dunaújvárosban és a Közép-Dunántúli Régióban.* – In.

KADOCSA L. (szerk.): A Magyar Tudomány Hete Konferencia, Dunaújváros, Főiskolai Kiadó, Dunaújváros, pp. 263-274.

16. **VARGA A.** 2006: *Culture versus „cool-tour”* – In. KADOCSA L. (szerk.): A Magyar Tudomány Hete Konferencia, Dunaújváros. Főiskolai Kiadó, Dunaújváros, pp. 369-384.

1.3. konferencia előadások

17. **VARGA A.** 2004: *A dunaújvárosi kulturális eszközrendszer térbelisége és átalakulása az igénybevételre tekintettel.* – In. Magyar Tudomány Hete konferencia, Dunaújvárosi Főiskola, Dunaújváros, 2004. október 27.

2. Egyéb publikációk

1. BITTNER P. – **VARGA A.** 2007: *Érvényesek még Herzberg munkakör tervezési elvei?* – In. KADOCSA L. (szerk.): A Magyar Tudomány Hete Konferencia, Dunaújváros, Főiskolai Kiadó, Dunaújváros, pp. 243-256.
2. BITTNER P. – **VARGA A.** 2008: *Emberi erőforrás-gazdálkodás, biztonság és egészségvédelem* (6. fejezet: Töborzás, kiválasztás. A felvételi interjú, 15. fejezet Állásvadászat). – In. BOGNÁR L. (szerk.): *Emberi erőforrás-gazdálkodás, biztonság és egészségvédelem.* Főiskolai Kiadó, Dunaújváros pp. 164-181.
3. **VARGA A.** 2008: *A Dunaújvárosi Főiskola minőségirányítási tevékenységének fejlesztése az intézményi önértékelések hatása, eredményei.* HEFOP 3.3.3. tanulmánykötet Dunaújváros, Extra Média Nyomda.
4. **VARGA A.** 2009: *Menedzselési kompetenciák innovatív fejlesztése.* Főiskolai Kiadó, Dunaújváros, 57p.